

144 epochy quattrocentové stáli malíři vědci a badatelé, Paolo Uccello nebo Mantegna? Mám uvést jméno Lionarda da Vinci, který i v umění svém byl ryzí intelektualista, byl po dnešním názoru spíše učencem a badatelem než umělcem a tvůrcem, byl duch deduktivný? Vždycky na počátku každé doby vývojové splývá umělec s vědcem vjedno. Kladou-li se základy, musí je klást všude matematikové a konstruktéři.

Nerohodoval jsem nic o umělecké hodnotě děl, která posud podali expresionisté, a nechci o ní rozhodovati ani dnes. Chci jen napovědět opravdovému čtenáři, jak se dobrat odpovědi na tuto otázku.

V pochybách rád připomínám si slovo Dürerovo: Pravý umělec jest *vnitřně* plný tvaru. V něm jest kriterium pravé malby. Jen ten jest malíř, kdo vidí vnitřním duševním zrakem, jako jen ten jest hudebník, jehož nitro zní melodií a z jehož nitra vylévá se hudba, která rozezvučuje vnější svět a strhuje jej v souznění. Kdo nenosí své formové pratytypy v sobě, nenalezne jich nikdy ve vnějším světě a bude z něho jen sbírat a pracně skládat chaos zrakových vněmů a dojmů. Jeho plátna mohou být plná, napěchovaná těmito sesbíranými nebo vypořizovanými dojmy, a přece pustá a nezabydlená uměleckou formou: neboť ta neleží nikde ve vnějším světě.

Řekl jsem minule, že se mně expresionistické obrazy nelíbí. Opakuji to i dnes. Ale musím dodat, abych byl zcela spravedlivý, že přesto nemohu na některé z nich zapomenout. Jsou mezi nimi akordy linií, stavby tvárných prvků, které se vnucují tvé pozornosti a neustupují z tvé paměti. A to je dobré znamení. V tom je slib pro budoucnost.

Mnohem hůře — a vlastně jediné zle — jest s těmi obrazy, které se ti dnes líbí, jimiž jsi dnes okouzlen a jichž za týden zapomeneš a z nichž nemáš za měsíc nic než vzpomínku na jakýsi příjemný dojem stejně bezobsažný a mlžný jako vůně některého parfumu.

Karel Horký: Verše intimní Adolf Veselý: Řeč země

145

V doslovu ke svým Veršům intimním vyslovuje p. Horký jako své neviklatelné kredo zásadu, že „co je napsáno, není básní“. Že tento nihilism je nejen krajně nebásnický, ale také absurdní, není třeba dokazovat; pravý básník věří a *musí* věřit, že může vykoupit z pomíjejenosti i nejprchavější svůj dojem a cit a zajistiti mu kus věčnosti, vznese-li jej do vyšší sféry básnické i umělecké formy. Ale *v tomto* kedu přihlásilo se, zdá se, bezděky sebezpoznání: o verších p. Horkého platí opravdu, že nejsou básněmi. Jsou to rýmované feuilletony, jsou to zveršované causerie, výpady i nápady a snad i leccos jiného ještě, jen ne básně; k tomu schází jim vyšší nutnost formová, která činí z veršů právě básně.

Pan Horký jest jistě obratný, bystrý a temperamentní novinář: nalezl si svou ne právě úzkostlivou manýru pro invektivu i glossu sociální, pro útok, rozhorlení, pošklebek. Vidí často věci hodně povrchně — a již to získává neomylně sympatie široké obce čtenářské; a vyslovuje své soudy vždycky pestře a hlučně s vědomím neomylnosti, což je také vyzkoušený prostředek, jak strhovati. Lidé nestojí o to, abys jim říkal něco, co jsi sám celým svým vnitřním úsilím poznal; lidé chtějí jen, abys pověděl nahlas a co možno hlučně a pevně, co si myslí sami a co vědí sami. Toť celé tajemství úspěchu a popularity. Bylo, jest a bude.

Budíž mně rozuměno. Nechci a nemohu upírat p. Horkému ani jako veršovci talentu nebo temperamentu a vervy. Nikoliv. Jsou strofy a stránky v jeho knize bystře myšlené a vervně vyslovené, stránky, které mají jakousi křepkost a útočnost, jakousi jiskru neb jakýsi trysk a spád, — jenže všechn tento talent jest na neštěstí záporný a básnický i umělecky korumpovaný. Světélkuje, ale nesvítí; blyskotá, ale nehřeje; dráždí, ale nepodmaňuje; rozkládá jen, netvoří.

Pan Horký jest novinářem i ve svých verších — a to vysvětluje všecko. Sapienti sat.

V prvním čísle své sbírky, v *Noži*, který jest nejvíc ideovou zpovědí, čtu takové názory:

neb každá prostá rána,
prostorem diktovaná,
má pevný, ostrý cíl:
ve zbytečného chodce
kdo vrazí ostří bodce,
ten nikdy nechýbil.

Vraždit zbytečné chodce — v tom vidí pan Horký heroism. Mně se to zdá heroism velmi pochybný a slovem: papírový. A takovými papírovými pózami, nezdůvodněnými věcí a vypočtenými jen na dojem velmi povrchní, hemží se jeho knížka.

V téže básni o několik stránek dále čtu verše:

Slyš — ptáčka slyším pítat.
Ráz! Jedna, dvě, tři! Výpad!
Zapomeň ptáčka! Tni!
Zpěv překáží-li vzduchu,
nedávej přednost uchu,
suď, odsuď, rozetni!

Jak může zpěv překážet vzduchu? Není to všecko absurdnost, není-li to něco horšího, totiž nejemnost citová?

A tak mohl bych citovat snad půl knížky a ukázat na řadě příkladů prázdné pozérství nebo povídavost nebo banálnost nebo mlhavé pohodlí.

Pan Horký naučil se při svém metieru jakémusi plakátovému stylu, dá-li se tomu vůbec říci styl. Jde mu o to, zastavit široký dav, upoutat pozornost. Proto střídá vedle sebe hrubé pestré skvrny; odtud ty pitvorné rýmy, zachycené honbou neméně křivolakou a pitvornou; odtud výraz nepřesný, neúměrný, nehorázný nebo buršikosně nahozený; odtud častý nedostatek vší komposice, pohodlná a rozklížená stavba básní; odtud i jazyk nelogický a vrtošivý, neprokreslený a nezávažný. Aby se neřeklo, že křivdím: na str. 3 napsal p. Horký „*Po dýce* chvějnou dlaní / jsem žádostivě *chyt!*“ Po dýce mohu jen *sáhnout* a chytit mohu jen *dýku!* Na str. 15: „Své všechny knihy dal bych, brachu, rád *všanc* jedné Vaší

tiché kantiléně.“ Pan Horký chtěl říci, že by dal všechny své knihy za jednu kantilénu jakéhosi přítele-pianisty. Na str. 12 čte se tato nehoráznost: „Žárlíte, braši, na ten kousek prsti / a chcete *vyhnít* s požitkem svůj sen.“ Prosím: vyhnít svůj sen! Na str. 26: „Předivo dějů *tíhou vrcholilo*.“ Představ si to, kdo dovedeš. „Když lidský tvor, *dle* božích stvořen lící“ (str. 31). V Písmě praví se krásně a jasně, že jsme stvořeni *k* podobě boží. Seznamem takových monster mohl bych vyplnit sloupce a sloupce.

Nepozastavoval bych se nad takovými nešlechtěnostmi výrazovými, kdyby byly v knize výjimečným lapsem. Ale ne: jsou pravidlem a udávají ráz celé knihy. *Takto* psátí smí se opravdu již jen v Čechách — i v Německu jest to již nemožné. Jinde básník jest básníkem jen za cenu duševní i výrazové čistoty a ryzosti, za cenu stupňované jemnosti a pozornosti myšlenkové a jazykové, za cenu melodické zákonnosti, hudby vnější i vnitřní. U nás soudí se neustále, že básníkem nemůžeš být bez nedbalosti a buršikosnosti výrazové i citové: v tom jest praktický důsledek opovrhování vším pedantstvím. Básník je volný duch a pohrdá všemi hnidopichy! Všemi kantory! Jest „přirozený“ a „bezprostřední“. Jest syn Mus a zpívá, jak mu diktuje inspirace, jak mu káže chvíle nadšení! A buduje se, je-li třeba, i theorie o básnických licencích. Básnické licence! Mimochodem vzpomínám si, jak jich nenáviděl zvěčnělý Detlev von Liliencron. To nebyl jistě pedant ani kantor, a přece soudil, že básnická licence není než „Eselbrücke“, hodná dost pro literární čtvernožce. A jak byl přísný k sobě i k jiným tento člověk o kypící duši! Přísný gramaticky, přísný technicky, přísný výrazově — přísný do pedantismu a hnidopišství. On — básník kypící duše, básník životních radostí a životního jasu! Pohádkou znělo by to našim geniálníkům a t. zv. volným duchům.

Stojí za povšimnutí, že původcem tohoto plakátového stylu v poesii, této zhrubovací manýry jest p. V. Dyk a že p. Horký navazuje často přímo na něj. Čti třebaš báseň „*Město*“, celou fakturou, výrazem, technikou Dyk.

Ležel jsem vprostřed ornice
a znal ji jako ti červi.
Byla to dobrá kondice
pro špatné nervy.

Na tom však málo záleží.
Lze časem přivyknout vinám.
Přede mnou leží nábřeží,
mám okno jinam.

A o několik strof dál:

Cosi tu straší. Snad tu šla
jakási vina, vše vraždíc.
Člověk by výsk, však vůle zla
naň hrozí z dlaždic.

Právě tak klade p. Dyk nesrovnale a bez přechodu vedle sebe detaily hmotné a pojmy mravní nebo filosofické; právě tak rozsekává strofu v mosaiku větnou i představovou; stejně násilně svazuje abstrakta s konkrétními detaily („Vůle zla hrozí z dlaždic“); stejně nejasně napovídá jakési tragické děje a katastrofy, stejně si hraje s mystikou („Cosi tu straší. Snad tu šla jakási vina, vše vraždíc“); stejně razí v sentence slavnostního vzhledu zkušenosti zcela všední a prázdné („Lze časem přivyknout vinám“). Stejná metoda vět okleštěných do nesrozumitelnosti, stejná soustava divoce rozhozených slovných skvrn. Plakátový styl: chce zastavit roztržitého chodce, podmanit nepozorného kavárenského čtenáře. To nejsou strofy o souvislé vnitřní melodice, do níž se musí čtenář vcítit a jíž se musí vzdát pozornou soustředěnou myslí. To je jakási lyrická demagogika, která chce vítězit stůj co stůj, a proto musí volit prostředky tomu odpovídající: že nemohou být ryzí a cudné, plyne, žel, z věci. —

Homo novus, p. Adolf Veselý, píše většinou vkusné verše, tvořené s úctou k básnickému výrazu, snažící se o tu melodičnou logiku, která je bytostným kouzlem pravé lyriky. Ale to všecko: vkus, dobrá vůle, úcta a snaha jsou jen kvality záporné; vlastních kladných kvalit, veliké vnitřní nutnosti a celosti stylové, vnitřního tvůrčího imperativu básně jeho posud nemají. Daří se mu posud mnohem lépe jednotlivé strofy než celé básně; a cizí echo, tu karáskovské, tu neumannovské, bývá příliš vtíravé, abys rozpoznal pod ním vlastní duševní melodii autorovu.

Pan Adolf Veselý jest typický básník naší nejmladší generace. Mladý, literárně i umělecky vzdělaný muž, který hodně četl a většinou dobře četl a jenž vychoval si tím slušný vkus. A tím jest možno vystačiti také

pro začátek při tvorbě původní. Ovšem jen pro začátek, neboť později ukáže se, že není pravých básní bez rozhodné tvůrčí síly, bez mravního jádra, duševního zušlechtění a opravdovosti, bez naléhavého vnitřního: *musím tudy, a jen tudy!* Této veliké vnitřní nutnosti, která jediná tvoří styl básnický, není posud ve verších mladého básníka moravského. Jsou to posud verše vzdělaného a vkusného muže, psané v kultivovaném jazyce, jež si mladý neenanadaný a nevnímavý autor osvojil bedlivým a láskyplným studiem a který básní za něho často sám: neboť takovou osudnou a pamětihodnou vlastnost mívají již kultivované jazyky, v nichž bylo hojně básnický tvořeno. Tak v Itálii v XVII. a v XVIII. století nebylo snad vzdělance, který by nebyl napsal za život několik obstojných, formálně bezvadných a často i příjemných sonetů: svěst slušný madrigal patřilo k dobré výchově jako umět tančit, šermovat, hrát v míč a jezdit koňmo. Nestavím p. autora mezi tyto literární hráčkáře; nepodceňuji opravdovosti jeho snahy: soudím jen uměleckou hodnotu toho, čeho posud dosáhl. A tu jest nutno říci: posud jen umělecký průmysl, třebaš ne ušlechtilý, — ne umění samo.